

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., & Борецька, Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. Київ: Ленвіт. 2013.
 2. Ніколаєва, С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середній школі. Київ: Ленвіт. 2005.
 3. Harmer, J. The practice of English language teaching. Harlow: Pearson Longman. 2015.
 4. Thornbury, S. How to teach speaking. Harlow: Pearson Longman. 2005.
 5. Дем'яненко, М. Я. Загальна методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Освіта України. 2005.

REFERENCES

1. Bihych, O. B., Borysko, N. F., & Boretska, H. E. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka*. [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice]. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian]
 2. Nikolaieva, S. Yu. (2005). *Metodyka navchannia inozemnykh mov u seredni shkoli*. [Methods of teaching

foreign languages in secondary school]. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian]
 3. Harmer, J. (2015). *The practice of English language teaching*. Harlow: Pearson Longman. [in English]
 4. Thornbury, S. (2005). *How to teach speaking*. Harlow: Pearson Longman. [in English]
 5. Demianenko, M. Ya. (2005). *Zahalna metodyka navchannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh*. [General method of teaching foreign languages in secondary educational institutions]. Kyiv: Osvita Ukrainy. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАРЦІН Віталій Володимирович – викладач Воєнної академії імені Євгенія Березняка.
Наукові інтереси: педагогіка вищої школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MARTSIN Vitalii Volodymyrovych – language instructor of the Yevgenii Bereznik military academy.
Scientific interests: pedagogy of higher education.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2024 р.

УДК 37.01(477):373

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-225-229

МИКОЛАЙЧУК Анжела Володимирівна –

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, старший викладач кафедри педагогіки та психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти
 ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6796-2386>
 e-mail: anglutsk@gmail.com

ГУМАНІСТИЧНІ ПІДХОДИ В ОСВІТІ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто тенденції розвитку гуманістичних освітніх підходів у минулому та в сучасній українській школі. Зазначено, що здобутки світової, європейської філософії та педагогічної думки визнані та отримали особливу інтерпретацію у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, напрацювання яких доводять, що гуманістичні підходи в освіті сягають епохи Відродження, починаючи зі створеної школи «Будинок радості» Вітторіно да-Фельтре, де автор прагнув закласти в дітях фундамент культури, спеціальних знань через повагу до особистості, заборону тілесних покарань, розвивальний характер навчання, естетичний та фізичний розвиток, використання ігрових методів навчання, розвиток дитячого самоврядування. Проаналізовано ідеї гуманістичної педагогіки зарубіжних і вітчизняних учених. Закцентовано на тому, що «Філософію серця» В. Сухомлинського впевнено можна вважати одним із актуальних напрямів гуманістичної педагогіки сьогодення, актуальним запитом для учителя, який, по суті, реалізує концептуальні засади Нової української школи. Особливу увагу приділено еволюційним змінам в поглядах педагогів-гуманістів упродовж століть та частково проаналізовано їх зв'язок з сучасними особливостями гуманістичних підходів в Новій українській школі. Зроблено висновок про те, що задекларовані гуманістичні підходи в реформаційній освіті мають еволюційне підґрунтя, та реалізуються вчителем, який особистісно готовий до трансформацій, інновацій, здатний справлятися з невизначеністю та складністю, учитися вчитися, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя (власне та інших учасників освітнього процесу), співпереживати і конструктивно вирішувати конфлікти, ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, створювати безпечне безбар'єрне освітнє середовище. Це сприятиме розвитку якості освіти, що, відповідно до сучасних викликів, надасть їй відкритості, гуманності, інноваційності.

Ключові слова: гуманістичні підходи, ефективна взаємодія, освіта, педагог, учні, Нова українська школа, філософія серця.

MYKOLAYCHUK Angela Volodymyrivna –

methodologist of the resource center for supporting inclusive education, senior lecturer of the department of pedagogy and psychology of the Volyn Institute of Postgraduate Pedagogical Education
 ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6796-2386>
 e-mail: anglutsk@gmail.com

HUMANISTIC APPROACHES IN EDUCATION: PAST AND PRESENT

The article examines the trends in the development of humanistic educational approaches in the past and in modern Ukrainian schools. It is noted that the achievements of world and European philosophy and pedagogical thought are recognized and have received a special interpretation in the works of both domestic and foreign scholars, whose work proves that humanistic approaches in education date back to the Renaissance, starting with the school "House of Joy" created by Vittorino da Feltré, where the author sought to lay the foundation of culture and special knowledge in children through respect for the individual, the prohibition of corporal punishment, the developmental nature of education, aesthetic and physical development, use of game methods of learning, development of children's self-government. The ideas of humanistic pedagogy of foreign and domestic scientists are analyzed. Emphasis is placed on the fact that V. Sukhomlynskyi's "Philosophy of the

Heart" can be confidently considered one of the relevant directions of humanistic pedagogy today, an urgent question for the teacher who, in fact, implements the conceptual principles of the New Ukrainian School. Special attention is paid to the evolutionary changes in the views of humanist teachers over the centuries, and their connection with the modern features of humanistic approaches in the New Ukrainian School is partially analyzed. It is concluded that the declared humanistic approaches in reformist education have an evolutionary basis and are implemented by a teacher who is personally ready for transformations, innovations, is able to cope with uncertainty and complexity, learn to learn, support physical and emotional well-being (his own and other participants in the educational process), empathize and constructively resolve conflicts, effectively interact with all participants in the educational process, create a safe barrier-free educational environment. This will contribute to the development of the quality of education, which, in accordance with modern challenges, will give it openness, humanity, and innovation.

Key words: *humanistic approaches, effective interaction, education, teacher, students, New Ukrainian School, philosophy of the heart.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні освітні українські тенденції, зумовлені викликами та потребами економічного, соціального та культурного розвитку країни, сприяють формуванню інтелектуальних, творчих, соціальних здібностей особистості. У процесі створення освітнього середовища все більше уваги приділяється гнучким моделям навчання, які враховують індивідуальні потреби кожного учня, розширенню можливостей доступу до навчання, що характеризується інтерактивністю, соціально-емоційною комфортністю на основі принципів партнерства, та базується на формуванні нових навичок та вмінь задля успішної реалізації особистості в сучасному світі. Реформаційні зміни в освіті передбачають оновлення цільовизначення, змісту, підходів організації освітнього процесу, методів, форм діяльності вчителя, впровадження інноваційних, інтерактивних засобів навчання, переосмислення цінностей, трансформації свідомості, формування професійних компетентностей відповідно до нових стандартів.

Якісне впровадження концептуальних засад Нової української школи передбачає готовність учителів до забезпечення ефективної взаємодії з колегами, адміністрацією закладу, учнями та їх батьками. Від того, як педагог взаємодіє з учнями, залежить їхня мотивація та зацікавленість у навчанні, їхній психо-емоційний стан, як результат – успішність, інтеграція, соціалізація, само-реалізація. Сучасні вимоги до освіти диктують необхідність постійного вдосконалення професійної майстерності вчителів. В умовах післядипломної освіти важливо створити такі умови, які б сприяли розвитку у вчителів необхідних компетенцій та навичок для успішної педагогічної діяльності на принципах гуманістичної педагогіки, які сприяють створенню більш безпечного середовища для розвитку та навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні ідеї становлення гуманістичних підходів в освіті як основи організації суспільства й життєдіяльності людини сформульовані у працях видатних вітчизняних педагогів: А. Макаренка, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Гуманістичні тенденції знайшли відображення і в зарубіжній педагогіці (А. Дістервега, Я. Коменського, Д. Дьюї, А. Маслоу, М. Монтесорі, С. Паттерсона, Й. Песталоцці, К. Роджерса, Л. Рона, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спока, В. Франкла, С. Френе, Е. Фромма, Р. Штайнера та ін.).

Загальнопедагогічні аспекти гуманізації освіти розглядали у своїх дослідженнях М. Берулова, С. Бондар, Т. Буяльська, В. Лозова, І. Підласий, А. Сущенко, Л. Сущенко та інші вчені, наголошуючи, що саме гуманістичний освітній

процес створює умови для розвитку творчої особистості дитини.

У сучасній педагогічній науці проблемі гуманізації освітнього процесу присвятили свої праці О. Вишневський, О. Захаренко, О. Савченко та інші.

Праці учасників розбудови національної школи в Україні Г. Ващенко, І. Огієнка, С. Русової, С. Сірополка, Я. Чепіги та ін.; науково-педагогічні дослідження сучасних науковців В. Борисенка, Л. Вовк, В. Гриньової, М. Гриценка, В. Демчука, П. Дроб'язка, В. Євдокимова, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін. презентують основні ідеї, думки та положення гуманістичної педагогіки, побудовані на історичних фактах, які стали відомі сучасникам відносно недавно.

У сучасних дослідженнях науковців гуманістичний дискурс також є предметом аналізу (А. Алексюка, І. Беха, Л. Гриневиц, В. Демиденка, І. Зязюна, І. Кіреєвої, В. Кременя, О. Савченко, О. Столяренко, С. Стрільця, О. Сухомлинської, А. Сущенко та інших), де світоглядна позиція вчених полягає у визначенні пріоритетів гуманістичних норм як основних регуляторів професійної діяльності вчителя. Підтвердженням актуальності питання гуманістичного спрямування є методологічні наукові праці Г. Балла, Б. Гершунського, М. Кагана, В. Кременя, В. Лугового, В. Лутая, В. Огнев'юка та інших, де обстоюється думка про те, що людина поставлена в центр буття, і тому все в цьому світі набуває значення лише в зіставленні з нею, розміщується навколо неї як найвищої цінності. Відтак, уважаємо, що здобутки світової, європейської філософії та педагогічної думки визнані та отримали особливу інтерпретацію у працях як вітчизняних так і зарубіжних учених.

Мета статті: розкрити тенденції розвитку гуманістичних освітніх підходів у минулому та в сучасній українській школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Праці дослідників доводять, що гуманістичні підходи в освіті сягають епохи Відродження. Науковець Л. В. Задорожна-Княгницька зазначає, що одним із засновників гуманістичної педагогіки вважається італійський педагог Вітторіно да Фельтре (1378-1446). Він заснував школу Casa Giocosa в Мантуї. У створеній школі «Будинок радості» Вітторіно да-Фельтре прагнув закласти в дітях фундамент культури, спеціальних знань. Його основними ідеями були: повага до особистості, заборона тілесних покарань, розвивальний характер навчання, естетичний та фізичний розвиток, використання ігрових методів навчання, розвиток дитячого самоврядування. До змісту навчання, крім

відомих «семи вільних мистецтв» да-Фельтре вводить мову та літературу [3].

Один із найвпливовіших творів з гуманістичної педагогіки трактат «Про виховання», написав Джон Локк (1632-1704), англійський філософ. На думку Локка, освіта повинна готувати дітей до життя в суспільстві, а також розвивати їхні інтелектуальні та моральні якості. У своїх працях Дж. Локк робить висновок, що у формуванні особистості велике значення має виховання. При цьому, підкреслюючи значення у вихованні дітей прикладу дорослих, Дж. Локк надавав особливого значення індивідуальному підходу, урахуванню вікових особливостей кожної дитини в процесі навчання [3].

Значний вплив на розвиток гуманістичної педагогіки мав роман «Еміль, або Про виховання» Жан-Жака Руссо (1712-1778). Французький філософ, вважав, що освіта повинна бути заснована на інтересах дитини та сприяти її природному розвитку. Він стверджував що виховання людини починається з її народження; вона ще не говорить, ще не слухає, але вже вчиться. «Досвід передусім навчання», вважав Ж.-Ж. Руссо. Беззаперечною заслугою Ж.-Ж. Руссо є його ідеї про необхідність активних методів навчання, всебічного виховання особистості. Його педагогічні погляди були засновані на гуманізмі та вірі в людину [3].

Цікавими думками ділитися видатний чеський педагог Ян Амос Коменський (1592–1670), який свої педагогічні ідеї виклав у творах «Велика дидактика», «Материнська школа» та ін. На його думку «Навчальний заклад – це храм розумного, радісного навчання і виховання, любові й поваги до дитини. Ідеальна школа – це лабораторія підготовки гуманних і працелюбних людей».

Ключовою фігурою в школі Я. А. Коменський визнавав особистість учителя. На його думку вчитель повинен бути таким, якими прагне виховувати інших, повинен володіти мистецтвом виховання, бути відданим справі різностороннього вдосконалення людини. Я. А. Коменський вважав, що вчитель повинен привертати до себе увагу дітей ласкою, дружнім до них ставленням. Педагог акцентував увагу на таких якостях гарного вчителя, як сумлінне ставлення до праці, відповідальність, ентузіазм, енергійність, чуйність, висока моральність, високе прагнення до самоосвіти, уважне, турботливе ставлення до учнів.

Свободолюбні ідеї пропагував Еразм Роттердамський (1466-1536 рр., Німеччина) у творах «Похвала глупоті», «Метод навчання», «Вільне виховання дітей», він відстоював вирішальну роль виховання у перетворенні світу, досягненні щастя. Його твори були відомі й активно засвоювалися в Україні, зокрема у Києво-Могилянській академії. Вони використовувалися в розробці курсів з моральної філософії.

Палким борцем за нове виховання був педагог-просвітитель Йоган Генріх Песталоцці (1746-1877 рр., Швейцарія). Педагог визначав основне завдання виховання – розвиток здібностей дитини відповідно до законів природи. Він вважав, що дитина народжується із задатками, з прагненням до діяльності, в процесі якої й розвиваються здібності.

Й. Песталоцці розробив теорію елементарної освіти, спрямовану на забезпечення гармонійного розвитку дитини, що охоплює розумове, морально-естетичне й фізичне виховання у тісному взаємозв'язку. Йоган Генріх Песталоцці є одним із перших педагогів, які прагнули практично пов'язати навчання з продуктивною працею вихованців [3].

Імпонує позиція, яку займав Адольф Дістервег (1790–1866) – відомий німецький філософ та педагог писав, що метою виховання є підготовка гуманних і свідомих людей. Не муштрувати, а виховувати і освічувати, закладати загальні основи людського, громадянського і національного виховання». Теорії розвивального навчання А. Дістервега надали великого впливу на розвиток початкової школи. Його ідеї отримали широке розповсюдження в країнах Європи.

Актуальними є погляди українського філософа-педагога Григорія Сковороди (1722-1794 рр.) щодо істинної людини, гармонійно розвинутої, корисної суспільству, здібної до життя і боротьби, людини щасливої. Заслугою мислителя є обґрунтування принципів гуманізму, народності та природовідповідності. Зокрема, принцип гуманізму філософ розкрив як розуміння вихователем думок, переживань та прагнень дитини, віру у благородне особистісне начало, чуйне ставлення і повагу до вихованця. «... Не можна побудувати словом, якщо те саме руйнувати справою», писав Г. Сковорода. На його думку, предметом виховання є серце людини, обстоюючи ідеал земного щастя на основі глибокого самопізнання, спорідненої праці і поєднання «приватної посади з суспільною».

На важливості ролі вчителя акцентував особливу увагу Костянтин Ушинський (1823-1870 рр.), визначаючи виховання як ціле-спрямований процес формування «людини в людині», формування особистості під керівництвом вихователя [5; 7]. Педагог багато уваги приділяв значенню особистості вчителя у справі навчання і морального виховання. Він переконував, що не школа і не «німі стіни» зберігаються у спогадах вихованців, але насамперед «величний образ їх енергійного і добродісного вихователя, який навчав їх переважно власним прикладом, повсякчасним натхненням, готовністю на самопожертву для їх блага, ніж словами». Особливого значення в даному процесі, наголошував він, набуває діяльність учителя-гуманіста. На думку К. Ушинського: «Справа ж виховання – виховати таку людину, яка увійшла б самостійною одиницею до складу суспільства» [5].

Яскравим представником «вільного виховання» є відома італійська психолог, педагог та лікар Марія Монтессорі (1870-1952), яка розробила власний підхід, заснований на спостереженні за дитиною та створенні середовища, що відповідало б її потребам (підготовлене середовище – спеціально організований простір, який поділений на зони; усі матеріали у класі Монтессорі відповідають віковим особливостям та мають на меті задовольнити пізнавальні потреби дитини; для різних вікових категорій середовище різне). Основа філософії Марії Монтессорі – шанобливе ставлення до

індивідуальності та внутрішньої мотивації дитини. В основі навчання і виховання мають бути інтереси дитини, самостійність, що сприяє розвитку її творчих сил. Дитина є активною істотою і за своєю природою здатна до розвитку і навчання, вважала М. Монтессорі. Основні ідеї системи М. Монтессорі є актуальними й понині. Феномен педагогіки М. Монтессорі полягає в прагненні виключити будь-який авторитарний тиск на людину, яка формується, орієнтації на ідеал вільної, самостійної, активної особистості, позаяк головне – це вірити в дитину, в її можливості, в те, що вона здатна обнови́ти людство. На думку Монтессорі, «виховання має скеровувати діяльність, а не пригнічувати її. Завдання педагога в тому, щоб насичувати та сприяти, спостерігати, заохочувати, спонукати, а не втручатися, наказувати чи обмежувати» [2].

Безперечно, почесне та вагоме значення у становленні українського учителства займають праці В. Сухомлинського. У настільній книзі кожного педагога «Серце віддаю дітям» він зауважує: «Щоб стати справжнім педагогом, вихователем дітей, треба віддати їм своє серце, пройти школу сердечності, тобто, пізнати серцем все, чим живе, про що думає вихованець». Саме він почав ставити дитину у центр виховного процесу, будував його на довірі та повазі, пробудженні внутрішніх сил і потенціалу особистості [1].

Очевидним є глибокий гуманізм Василя Сухомлинського, котрий писав: «Моє піклування про успіхи в навчанні починаються з піклування про те, що їсть і як спить дитина, яке її самопочуття, як вона грається, скільки годин протягом дня буває на свіжому повітрі, яку книжку читає і яку казку слухає, що малює і як висловлює в малюнку свої думки й почуття, які почуття пробуджує в її душі музика природи, яка улюблена казка є у дитини, наскільки чутливо сприймає вона радість й негаразди людей, що вона створила для інших і які почуття пережила у зв'язку з цим» [3]. В. Сухомлинський підкреслював, що якщо вчитель став другом дитини, то ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, в серці дитини ніколи не з'явиться зло. Виховання без дружби з дитиною, без духовної спільності з ним можна порівняти з блуканням в темряві. Саме в цьому і укладені основні вимоги до педагога.

На нашу думку, «Філософію серця» В. Сухомлинського впевнено можна вважати одним із актуальних напрямів гуманістичної педагогіки сьогодення, актуальним запитом для учителя, який, по суті, реалізує концептуальні засади Нової української школи [6].

Аналізуючи сучасні світові та українські освітні тенденції очевидно, що одним із пріоритетних завдань щодо розвитку особистості є вміння вдало керувати власними думками, емоційним станом, діями, розуміти емоції, потреби свої та інших, співпрацювати, бути на рівних з іншими учасниками освітнього процесу, нести відповідальність за свої дії, здатність до налагодження позитивної взаємодії, створювати безпечно освітнє середовище тощо. Такі навички сприяють пошуку

досконаліших шляхів саморозвитку та самореалізації педагога. І саме заклад освіти з оновленим змістом та сміливими інноваційними технологіями є сприятливим середовищем для формування та розвитку особистості, яка різнобічно розвинена, здатна до критичного мислення, емоційно зріла, самодостатня.

Цікаво, що на початку 60 років ХХ століття американський психолог, медіатор, педагог Маршал Розенберг (1934-2015 рр.) розробив метод ненасильницького спілкування – процес підтримки співпраці, позитивної та ефективної взаємодії з вирішенням міжособистісних конфліктів. У своїй книзі «Ненасильницьке спілкування. Мова життя» Маршалл Розенберг пропонує нам ненасильницьке спілкування як практичний і прикладний спосіб перекласти мову суджень, осуду, звинувачень і помсти мовою співпереживання, сповненою автентичності й зацікавленості, яка по-справжньому розкриває глибину нашого турботливого серця до іншого. Він пропонує слухати серцем і діяти за серцем.

Метод «Ненасильницького спілкування» (ННС) Маршалла Розенберга визнано одним із найдієвіших способів розвитку емоційного інтелекту у світі. Цей метод є потужним інструментом розвитку внутрішньої культури та підвищення рівня довіри між людьми. Він допомагає розвивати емоційну обізнаність і напрацьовувати навички емоційної компетентності – саморегуляції своїми станами, своїми словами, діями, і разом із тим залишатись чесними та відкритими одне з одним і ставитись один до одного з повагою. Психологи стверджують, що регулярна практика за цим методом дозволяє швидко відновлювати емоційний баланс, легко справлятися з проблемною ситуацією, побудувати довірливі та щирі стосунки з учасниками освітнього процесу. Отож, у філософських аспектах методу постає гуманістична тематика та підхід «відчувати серцем» – «філософія серця», що набуває нової значущості в розвитку сучасної освіти, що базується на концептуальних засадах Нової української школи (НУШ).

Зокрема, у Концепції великого значення набуває аспект педагогіки партнерства між всіма учасниками освітнього процесу. Зазначається, що «педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму і офіціозу. Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів» [4]. Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю рекомендується організовувати освітній процес таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності. Тобто, на нашу думку, ключовим є компонент ефективної взаємодії учасників освітнього процесу.

Концепція нової української школи передбачає особливості організації освітнього процесу, де зроблено акцент на виховання вільної незалежної особистості; забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, урахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини [4]. Зазначається: «учитель є взірцем людини вихованої, своїм прикладом він надихає і зацікавлює дитину».

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, є всі підстави стверджувати, що задекларовані гуманістичні підходи в реформаційній освіті мають еволюційне підґрунтя, та реалізуються вчителем, який особистісно готовий до трансформацій, інновацій, здатний справлятися з невизначеністю та складністю, учитися вчитися, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя (власне та інших учасників освітнього процесу), співпереживати і конструктивно вирішувати конфлікти, ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, створювати безпечне безбар'єрне освітнє середовище. Таким чином, є потреба у готовності педагога до нових змін, формування якої можна забезпечити в умовах післядипломної освіти, що передбачає розроблення освітньої траєкторії професійного розвитку для створення комфортного, інноваційного середовища, де педагог зумовлює, щоб кожен учень міг розкрити свій потенціал, де всі учасники освітнього процесу – учні, вчителі, батьки – є активними партнерами. Це сприятиме розвитку якості освіти, що, відповідно до сучасних викликів, надасть їй відкритості, гуманності, інноваційності, з чим, власне, і пов'язуємо перспективи подальших наукових розвідок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш С. Філософія серця, або гуманізм Василя Сухомлинського. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/filosofiya_sertsya_abo_gumanizm_vasilya_suhomlinskogo.html
2. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі: Навчальний посібник. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252 с.
3. Історія педагогіки: навчальний посібник для студентів ЗВО / Л. В. Задорожна-Княгницька. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.
4. Огляд Концепції нової української школи. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf
5. Основні принципи педагогічної системи К. Д. Ушинського. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14563/>
6. Петінова О.Б. «Філософія серця» Василя Сухомлинського як основа критичного мислення для сучасної школи. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6689/1/Petinova.pdf>

7. Стрілець С.І. Генеза гуманістичних поглядів К. Ушинського. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/750/1/%D0%93%D0%B5.pdf>

REFERENCES

1. Barabash, S. Philosophy of the heart, or the humanism of Vasyl Sukhomlynskyi [The philosophy of the heart, or the humanism of Vasyl Sukhomlynskyi] URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/filosofiya_sertsya_abo_gumanizm_vasilya_suhomlinskogo.html [in Ukrainian]
2. Bondar, V.I., Ilchenko, A.M. (2009). Psychological and pedagogical foundations of children's development in the M. Montessori system [Psychological and pedagogical foundations of children's development in the M. Montessori system]: Teaching manual. - Poltava: RVV PDAA. 252 p. [in Ukrainian]
3. History of pedagogy [History of pedagogy]: a study guide for students of higher education institutions / L.V. Zadorozhna-Knyagnytska. Kherson: ALDI-PLUS, 2020. 364 p. [in Ukrainian]
4. Overview of the Concept of the new Ukrainian school [Overview of the Concept of the new Ukrainian school]. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf [in Ukrainian]
5. Basic principles of K. D. Ushinsky's pedagogical system [Basic principles of K. D. Ushinsky's pedagogical system]. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14563/> [in Ukrainian]
6. Petinova, O.B. Vasyl Sukhomlynskyi's "Philosophy of the Heart" as the basis of critical thinking for the modern school [Vasyl Sukhomlynskyi's "Philosophy of the Heart" as a basis of critical thinking for modern]. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6689/1/Petinova.pdf> [in Ukrainian]
7. Sagittarius, S.I. The genesis of K. Ushinsky's humanistic views [The genesis of K. Ushinsky's humanistic views]. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/750/1/%D0%93%D0%B5.pdf> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МИКОЛАЙЧУК Анжела Володимирівна – методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, старший викладач кафедри педагогіки та психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Наукові інтереси: професійна підготовка педагогічних працівників.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MYKOLAYCHUK Angela Volodymyrivna – methodologist of the resource center for supporting inclusive education, senior lecturer of the department of pedagogy and psychology of the Volyn Institute of Postgraduate Pedagogical Education.

Scientific interests: professional training of teaching staff.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2024 р.